

פתרון בחינת הבגרות באזרחות

שתי יחידות לימוד

חורף 2014

מספרי השאלון: 034114

מוגש על ידי:

רענן נוימרק וארז כסיף

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

הנבחרים נדרשו לענות על שאלה אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1**סעיף א'**

זיהוי: הגישה החברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי בהסכם שחתמה הממשלה, היא **הגישה הליבראלית**.
הגדרה: גישה זו רואה בערך חירויות הפרט ערך מרכזי וחשוב. כדי להבטיח את חירויות הפרט, חייבת המדינה לצמצם, ככל האפשר, את מקדם ההתערבות שלה באסדרה (רגולציה) של חיי החברה והכלכלה, שכן באותם מקומות שבהן המדינה מתערבת לצורכי אסדרה, הפרט מאבד את חירותו לנוכח תכתיביה של המדינה. מכאן שהאחריות לרווחתו של הפרט, מוטלת עליו. מסיבה זו, ערך השוויון נתפס במונחי שוויון זכויות אזרחיות ופוליטיות בלבד, ולא שוויון תוצאות חברתי כלכלי.

ביסוס: בקטע נכתב במפורש שהמדינה מצמצמת את מעורבותה באסדרת תחום התעופה, במטרה לאפשר הוזלת מחירים. זאת בהתאם לעקרונות הגישה, כפי שהוצגו לעיל. מכאן שמדובר בגישה הליבראלית.

סעיף ב'

זיהוי: הזכות של הנוסעים שעלולה להיפגע היא **הזכות לחיים ולביטחון**.

הגדרה: הזכות לחיים ולביטחון הינה זכות טבעית. מדובר בזכות הטבעית הבסיסית והחשובה ביותר, שכן מימושה הוא תנאי הכרחי למימושן של יתר זכויות האדם. המדינה הדמוקרטית מחויבת לעשות שימוש באמצעים העומדים לרשותה כדי להגן על זכות זו, אם באמצעות כוחות הביטחון: הצבא, המשטרה וסוכנויות הביון, מערכות החוק והמשפט ועוד.

ביסוס: בקטע נאמר במפורש שעל מנת להוזיל כרטיסי הטיסה, יאלצו חברות התעופה הישראליות לצמצם את שירותי האבטחה והשמירה שהן מעניקות לנוסעים. מכאן הסכנה לשלומם - לפגיעה בזכותם לחיים ולשלמות הגוף.

שאלה מספר 2**סעיף א'**

זיהוי: התנאי לקיום מדינה שאינו מתקיים בגיברלטר הוא: **ריבונות/ עצמאות**.

הגדרה: ריבונות, המדינה חופשית כיצד לנהל את ענייני הפנים והחוץ שלה ואינה כפופה להוראותיה של מדינה אחרת.

ביסוס מהקטע: בחצי האי גיברלטר הסמוך לספרד חיים כשלושים אלף תושבים. יש להם פרלמנט וממשלה משלהם, אך בריטניה אחראית להגנה על חצי האי, והיא מנהלת את מדיניות החוץ שלו.

הסבר במילים שלי: העובדה שחצי האי גיברלטר אינו חופשי לנהל מדיניות חוץ עצמאית והוא זקוק להגנת הבריטים מלמדת שגיברלטר אינה נהנית מריבונות.

סעיף ב'

זיהוי: הזכות של הדייגים הספרדים שנפגעה לטענתם היא הזכות לחופש העיסוק.

הגדרה: הזכות לחופש העיסוק היא החופש של אדם לבחור מקצוע או מקום עבודה על פי רצונו.

ביסוס מהקטע: בעקבות סכסוך שפרץ בין בריטניה לספרד על הדיג בקרבת חוף גיברלטר השליכו תושבי גיברלטר לים לבנים גדולות. לטענת דייגים ספרדים, בכך נמנעה מספינות הדיג שלהם האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם.

הסבר במילים שלי: העובדה שתושבי גיברלטר השליכו לבנים לים מנעה מהדייגים הספרדים את האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם כפי שנהגו לעשות עד לאותה העת. כך נפגעה לדייגים הזכות לחופש העיסוק.

אפשרות נוספת:

זיהוי: הזכות של הדייגים הספרדים שנפגעה לטענתם היא הזכות לחופש התנועה.

הגדרה: במדינה דמוקרטית לכל אדם יש זכות לנוע בחופשיות ממקום למקום.

ביסוס מהקטע: בעקבות סכסוך שפרץ בין בריטניה לספרד על הדיג בקרבת חוף גיברלטר השליכו תושבי גיברלטר לים לבנים גדולות. לטענת דייגים ספרדים, בכך נמנעה מספינות הדיג שלהם האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם.

הסבר במילים שלי: העובדה שתושבי גיברלטר השליכו לבנים לים מנעה מהדייגים הספרדים את האפשרות להתקרב לאזור. כך נפגעה לדייגים הזכות לחופש התנועה כיוון שנמנעה מהם הגישה לאזור אליו נהגו להגיע עד לאותה העת.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על 4 שאלות:

שלוש מבין השאלות 3-7

ואחת מבין השאלות 8-9.

שאלה מספר 3

בהכרזת העצמאות מוזכרות מספר הצדקות לזכותו של העם היהודי למדינת לאום ריבונית בארץ ישראל. שתיים מההצדקות הן:

1. **הצדקה טבעית-אוניברסאלית** – העם היהודי הינו עם כל העמים ולכן גם לו יש זכות להגדרה

עצמית ולמימוש שאיפותיו הלאומיות בשטח מוגדר. בהכרזת העצמאות זכות זו מוזכרת מפורשות "זו זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית".

2. **הצדקה היסטורית** – בהכרזת העצמאות מוזכר הקשר ההיסטורי העמוק שיש לעם היהודי עם

ארץ ישראל. ההכרזה פותחת באזכור קשר זה ובעובדה שבשטחי ארץ ישראל, בין השאר, " קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית". בהכרזה מודגשת העובדה שהעם היהודי חתר לאורך כל שנות גלותו לשוב אל הארץ ביום מן הימים.

שאלה מספר 4

על מנת שבחירות במדינה דמוקרטית יתקיימו בצורה הוגנת וראויה, חייבים להתקיים מספר תנאים:

1. כלליות – כל אזרחי המדינה זכאים להשתתף בבחירות למוסדות הנבחרים.
2. חשאיות – הבוחר עושה את בחירתו בסתר מאחורי פרגוד ואף אחד אינו יודע במי בחר.
3. התמודדות חופשית – תחרות הוגנת בין שני מתמודדים לפחות ובין שתי מפלגות לפחות מאפשרת חירויות יסוד כמו חופש הביטוי, חופש העיתונות, חופש ההתאגדות ועוד.
4. שוויוניות – לכל אחד קול אחד והוא שווה לשאר האזרחים, ללא הבדל של דת, גזע, מין, מעמד, סטטוס וכו'.
5. מחזוריות – הבחירות מתקיימות בפרקי זמן שנקבעו בחוק (בישראל הבחירות לכנסת נערכות בכל 4 שנים).

הערה – על התלמיד היה לציין שני תנאים בלבד.

שאלה מספר 5

ממשלה קואליציונית היא ממשלה המורכבת מצירוף של מספר מפלגות על-מנת לזכות בתמיכת רוב חברי הכנסת, כלומר על מנת שהממשלה תוכל להתקיים. ממשלה קואליציונית מתקיימת במדינות דמוקרטיות בהן קיים ממשל פרלמנטארי, ובבחירות שהתקיימו אף מפלגה לא זכתה לרוב מושבי הפרלמנט. על מנת לזכות בתמיכת רוב חברי הפרלמנט חוברות מספר סיעות ומקימות ממשלה קואליציונית וזאת על בסיס קווי עבודה משותפים הקבועים בהסכמים קואליציוניים. במדינת ישראל מעולם לא זכתה מפלגה אחת ברוב המושבים בכנסת ולכן תמיד היה צורך בהקמת ממשלה קואליציונית.

שאלה מספר 6

לאומיות אתנית-תרבותית – בסוג זה של לאומיות הלאום מבוסס בעיקר (אבל לא רק) על יסודות משותפים שאינם פרי בחירה: מוצא, תרבות, שפה, מסורת, היסטוריה, ולעתים גם דת. מדינת ישראל היא דוגמא למדינה שבה מתקיימת לאומיות אתנית-תרבותית שכן הלאום היהודי מתבסס על יסודות של מוצא, תרבות שפה ועוד, יסודות שאינם פרי בחירה.

שאלה מספר 7

חוק השבות קובע מי זכאים לעלות לישראל:

1. יהודי (לפי הגדרת החוק – מי שנולד לאם יהודייה, נתגייר ואינו בן דת אחרת).
2. בני משפחה של יהודי – בן זוג של יהודי, בנו של יהודי, ונכדו של יהודי.

שאלה מספר 8

פקודה בלתי חוקית בעליל היא פקודה שאין לציית לה, כיוון שהיא מנוגדת למצפוננו של כל אדם סביר, ומי שיציית לה יועמד לדין, (וכמוהו גם הפוקד אותה). הציות לפקודה בלתי חוקית בעליל כולל, בד"כ פגיעה בלתי מוצדקת בזכויות יסוד, למשל: הכאה או פגיעה גופנית בשבוי (אדם) כפות וחסר ישע וחמור מזה. מכאן יובן מדוע היא עומדת בסתירה לצו מצפוננו של אדם סביר. במובן המהותי של הדמוקרטיה, כוונתנו למטרות היסוד ולערכי היסוד שהדמוקרטיה מחויבת במימושו. ביניהם, הדגשת ערך זכויות הפרט, ערך כבוד האדם וכיו"ב. מכאן פגיעתה של פקודה בלתי חוקית בעליל במובן המהותי של הדמוקרטיה.

שאלה מספר 9

משאל עם הוא מאפיין של דמוקרטיה ישירה, המיושם במדינות דמוקרטיות מודרניות. הוא רווח בעיקר בשוויץ ובממלכה המאוחדת (בריטניה). במסגרתו, ציבור האזרחים קובע, בדרך של הכרעת רוב, קווי מדיניות/פעולה בסוגיית מדיניות. משאל העם יכול לממש את עקרון הגבלת השלטון, שכן במסגרתו השלטון -- הרשויות הפוליטיות -- כמו 'מוותרות' על סמכותן העיקרית: קבלת החלטות ועיצוב מדיניות, ומעבירות אותה לידי הנשלטים (העם) הקובעים, הלכה למעשה, קווי מדיניות. משאל העם אפילו מייתר (עושה למיותר) את הצורך בהגבלת שלטון, שכן, כאמור לעיל, באותה שאלת מדיניות השלטון מאבד את כוח ההשפעה שלו.

פרק שלישי

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 10-12.

שאלה מספר 10

השסע הדתי – חילוני: בחברה היהודית בישראל קיימת מערכת משותפת של ערכים, סמלים ומנהגים השאובים מן הדת והמסורת היהודית. קיימות גישות שונות בדבר אופייה (צביונה) של מדינת ישראל כמדינה יהודית ובנוגע למערכת היחסים בין דת ומדינה בישראל. גישות אלה מעוררות מחלוקות בחברה הישראלית היהודית בין חילונים לדתיים לגבי אופייה הרצוי של המדינה ומקומה של הדת במדינה. קיימות תחושות של ניכור, זרות ואף גילויי איבה בין חלקים מהציבור הדתי, הקובע את אורח חייו על פי ההלכה, לבין הציבור הלא דתי, שאורח חייו אינו קבוע על פי ההלכה. תחומי המחלוקת העיקריים הם: שילוב חקיקה דתית במערכת החוקים של המדינה, אופייה של השבת בציבור, גיוס בחורי ישיבה לצה"ל, הכרה במעמדם של זרמים שונים ביהדות (הזרם הרפורמי והזרם הקונסרבטיבי) ונושאים נוספים.

אחד מהגורמים לשסע הבא לידי ביטוי בקטע הוא: אופייה (צביונה) של השבת ברשות הרבים. בתפיסת העולם הדתית השבת מהווה סמל לעם היהודי. השבת נתפסת כשומרת על שלמותו וייחודו של עם ישראל ולכן הדתיים רואים בשבת יום של קדושה. הציבור החילוני רואה בשבת יום מנוחה מעבודה, יום המיועד למשפחה, לבילוי ולהנאה, והוא מעוניין בשרותי בידור, תיירות ותחבורה ציבורית בשבת, על מנת שיוכל ליהנות מיום זה.

בין שתי הקבוצות – הדתיים והחילוניים – מתנהל מאבק על צביון השבת בפרהסיה (על אופי השבת בציבור), בנושאים כמו הפעלת תחבורה ציבורית בשבת, נסיעה בשבתות ברחובות הקרובים לשכונות דתיות, פתיחת בתי קולנוע, תיאטראות ומקומות בידור אחרים בלילות שבת ופתיחת מרכזי קניות לציבור הרחב בשבתות ובמועדי ישראל.

בקטע נאמר שבג"ץ חייב את עיריית ת"א לפעול לסגירתם של בתי עסק וחנויות בשבת. ההחלטה הציתה מחדש ויכוח בין דתיים לחילוניים ביחס לשמירת השבת בציבור. הדתיים רוצים לראות את העסקים סגורים בשבת ואילו החילוניים מעוניינים במקומות בילוי וקניות. זהו ביטוי למחלוקת ביחס לאופי השבת בציבור.

שאלה מספר 11

גישת מדינת היהודים: גישה זו שמה את הדגש על רוב יהודי וריבונות יהודית. אופייה תרבותה ודמותה של המדינה יקבעו על ידי הרוב היהודי. לפי גישה זו אין לקחת דבר מהמורשת היהודית, התרבות היהודית, המסורת היהודית או הדת היהודית. מדינה זו היא מדינה ציונית, חילונית ודמוקרטית.

עמדת הכותב כלפי גישת מדינת היהודים היא: הכותב מזדהה עם גישה זו ומתקשה להסכים עם פסיקת בג"ץ שהורתה על סגירת בתי העסק בשבת בת"א. הכותב מציג עצמו כיהודי חילוני. כיוון שגישת מדינת היהודים אינה גישה דתית הכותב היה רוצה לראות את דמותה ואופייה של המדינה נקבעים על ידי הרוב היהודי, שהוא חילוני באופיו.

שאלה מספר 12

זכויות חברתיות: זכויות חברתיות הן זכויות המוענקות על ידי המדינה ל**יחיד** כאזרח. מדובר בזכות לשירותי בריאות, לחנוך חינוך, לקצבאות ילדים, מענק אבטלה וכדומה. זכויות אלו **אינן** חלק מהזכויות הטבעיות של האדם, ולכן למדינה מותר לשנותן או לבטלן. אין רמת מינימום או מקסימום של שירותים חברתיים ולכל מדינה שמורה הזכות לקבוע את היקף הזכויות החברתיות שתעניק לאזרחיה. כיום **כל** המדינות הדמוקרטיות מעניקות רמה כזו או אחרת של שירותים חברתיים המהווים בסיס ל**מדינת רווחה**. כמובן שמדינה הנוהגת בגישה סוציאל-דמוקרטית תעניק לאזרחיה זכויות חברתיות באופן רחב ומקיף יותר ממדינה הנוהגת בגישה הליברלית. הזכויות החברתיות אינן מתקיימות מעצמן. על מנת שזכויות אלו יתממשו יש צורך ב**פעולה יזומה** של המדינה והממשל. לדוגמה: הזכות לטיפול רפואי לא תוכל להתקיים ללא מעורבות פעילה של המדינה כיוון שמדובר ב**שירות נרכש** שאם אינו מוענק בידי המדינה הפרט צריך לרכוש אותו בעצמו.

עמדת הכותב כלפי זכויות חברתיות: הכותב רואה חשיבות בקיום הזכויות החברתיות. הוא מציין שיש ישראלים העובדים בשבת תמורת שכר נמוך והדבר פוגע בזכויותיהם. הוא מציין שחובת המדינה לדאוג לזכויות העובדים בשבת. אחת הזכויות החברתיות עוסקת במתן שכר הוגן לעובדים ומכאן שהכותב מצדד בקיום הזכויות החברתיות.

פרק רביעיהנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 16-19.**שאלה מספר 16**

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שהנחה את ההתאחדות לכדורגל בגיבוש תכניתה הוא עיקרון **הסובלנות**.
הגדרה: עיקרון הסובלנות פירושו הנכונות לקבל את האחר ולנהוג בו בכבוד, גם אם הדבר גורם לסבל. מימוש עיקרון הסובלנות הוא תנאי הכרחי לקיום מדינה דמוקרטית פלורליסטית, דמוקרטיה בה מתקיים יחס של כבוד הדדי ושמירה על זכויות אדם, מדינה בה נפתרים סכסוכים ומחלוקות בדרך של הידברות ושיח.

ביסוס: "במגרשי הכדורגל נפוצה התופעה שבה אוהדים קוראים קריאות פוגעניות כלפי שחקנים" "ההתאחדות לכדורגל החליטה לגבש תכנית למיגור התופעה" "קריאה מפורשת להימנע מגידופים..."
הסבר במילים שלי: במגרשי הכדורגל מתקיימת תופעה שבה אוהדים קוראים קריאות פוגעניות כלפי השחקנים, קריאות הפוגעות בכבודם של השחקנים. על פי עיקרון הסובלנות יש לנהוג באחר בכבוד וקריאות מסוג זה אינן עולות בקנה אחד עם התייחסות בכבוד לאחר. בנוסף, המדינה הדמוקרטית פועלת באופן אקטיבי לקידום סובלנות, ובכך שהיא פועלת בדרכים שונות להתמודדות עם התופעה (מפגשים בין קבוצות יריבות, קריאות להימנע מגידופים ועוד), פועלת ההתאחדות לכדורגל לקידום הסובלנות.

שאלה מספר 17

זיהוי: זכות שעלולה להיפגע, לטענת המתנגדים להצעה היא הזכות **לחופש דת**.
הגדרה: על פי זכות זו, בני אדם חופשיים לקיים את מנהגי דתם ופולחני דתם, ובלבד שאין בהם משום פגיעה בלתי סבירה באחרים.
ביסוס: בקטע נכתב במפורש כי הצעת החוק תמנע מעובדי מדינה (המגזר הציבורי) לענוד סמלים בעלי משמעות דתית, כגון כיפה או רעלה. זאת בניגוד למצוות הדת הרלוונטית – היהודית והמוסלמית בהתאמה. מכאן תובן הפגיעה בחופש דת.

שאלה מספר 18

זיהוי: הצו שהוציא בג"ץ הוא **צו על תנאי**.
הגדרה: צו על תנאי מוצא כנגד רשות שלטונית שכנגדה הוגשה עתירה לבית המשפט העליון בכובעו כבג"ץ, זאת אם שופטי בית המשפט העליון מצאו את העתירה מוצדקת. בצו נדרשת הרשות השלטונית הרלוונטית להשיב על העתירה ונקבע מועד לדיון במעמד הצדדים: העותר (או העותרים) והמשיב (משיבים). בדיון זה יאזין בג"ץ לטענות הצדדים -- אם אכן טרחו ובאו -- ויקבע לגופו של עניין. אם יחליט לקבל את העתירה, יהפוך הצו על תנאי לצו החלטי ואם יחליט לדחות העתירה, יבוטל הצו על תנאי.
ביסוס מהקטע: במקרה המובא בשאלה עתרו ארגוני סביבה וחברי כנסת כנגד החלטת ממשלת ישראל (העומדת בראש הרשות המבצעת) לייצא למדינות אחרות גז טבעי. בג"ץ מצא טעם/הצדקה לעתירה זו ולכן הוציא צו על תנאי שבו נדרשה המדינה – ממשלת ישראל באמצעות בר כוחה, היועץ המשפטי לממשלה – להשיב על העתירה בתוך שלושים יום, תוך שהוא מורה למדינה לחדול מיצוא גז עד לבירור העניין בבג"ץ, במעמד הצדדים. מדובר, אפוא, בצו על תנאי.

שאלה מספר 19

אני מתנגד לכך שהמדינה תממן בנייה של דירות להשכרה כדי שאזרחים יוכלו לשכור אותן במחיר נמוך. להלן שתי טענות התומכות בעמדתי:

הגברת מקדם המעורבות של המדינה בתחום הדיור הציבורי, באופן שיש בו יסוד של פגיעה בחירויות פרט: אני חסיד נלהב של הגישה הליברלית, ככזה אני משוכנע שראוי לצמצם, ככל הניתן, את המעורבות של המדינה באסדרה של חיי הכלכלה והחברה. מעורבות המחייבת את הרחבת התקציב ולכן גם את הגברת נטל המס. הגדלת המיסים בישראל – מדינה שגם כך נטל המיסים המושת על אזרחיה הוא מהגבוהים בעולם המערבי – מהווה פגיעה בזכות הקניין של אזרחים. היא גם מצמצמת את כושר הצריכה והחיסכון שלהם. בכך גורמת פגיעה במשק ובכלכלה ומאיימת במיוחד על שכבות המצוקה שפרויקט הדיור הציבורי אמור לסייע להן.

עידוד תרבות עוני: דיור ציבורי כמפורט בשאלה, יעודד עוני כיוון שיוכיח שהעוני משתלם. עובדה היא שהמדינה מממנת דירות מגורים בזול, ובתנאי שתהיה עני מספיק. כך תיווצר שכבה פרזיטית של אזרחים שיחיו בגיבוי המדינה, על חשבון עמלם של אחרים ויפגעו בזכויות הקניין שלהם. לא צודקים אפוא חסידי הגישה הסוציאל-דמוקרטית. גישתם אולי מבוססת על כוונות טובות, אבל הניסיון מלמד שתמיכה בשכבות חלשות המבוססת לכאורה על הצורך 'בצמצום פערים', דווקא מנציחה ומגדילה אותם.

הערה! אפשר להציע תשובות חלופיות. למשל, תשובה המסכימה עם הרעיון. זאת מתוך מחויבות לגישה סוציאל-דמוקרטית, על תפיסת השוויון והחירות המיוחדת לה. אפשרות נוספת: תשובה מתחבטת המציעה טיעון בעד (סוציאל-דמוקרטי) וטיעון נגד (ליברלי).